

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра цивільного процесу

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА**

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної конференції
до 150-річчя від дня народження
Є. В. Васьковського**

*м. Одеса,
8 квітня 2016 року*

Одеса
«Юридична література»
2016

Зілковська Л. М.

*к. ю. н., доцент, заступник декана економіко-правового факультету
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ УТРИМАННЯ ДИТИНИ У РАЗІ ЇЇ УСИНОВЛЕННЯ

Законодавство про утримання дитини батьками та усиновлювачами має багато вад, як показує практика його застосування. Триваючий характер аліментних правовідносин визначає можливість неодноразового звернення до суду з позовами про стягнення аліментів, про зміну їх розміру, строків платежів або звільнення від них, а також щодо інших питань, пов'язаних з реалізацією права на аліменти і виконанням обов'язку з аліментування. Ось як раз питанню про «долю» аліментів, які стягуються з батьків у разі усиновлення дитини, у разі позбавлення усиновлювача батьківських прав, законодавцем приділено уваги недостатньо.

Складність аліментних правовідносин між батьками і дітьми багаторазово зростає, коли доводиться мати справу з батьківськими обов'язками з надання утримання дитині у разі її усиновлення. Адже припинення аліментів може відбуватись у зв'язку з усиновленням (удочерінням) дитини, на утримання якої стягувалися аліменти, оскільки про це побічно вказано у ч. 1 ст. 232 СК України. Така законодавча непевність чи невизначеність зумовлює багато судових спорів про звільнення від стягнення аліментів з батьків на дитину, яку було усиновлено. І вирішення цього питання покладається на суд.

Частиною 1 ст. 232 СК України передбачено настання правових наслідків усиновлення, а саме — з моменту здійснення усиновлення припиняються особисті та майнові права і обов'язки між батьками та особою, яка усиновлена, а також між нею та іншими її родичами за походженням. При усиновленні дитини однією особою ці права та обов'язки можуть бути збережені за бажанням матері, якщо усиновлювачем є чоловік, або за бажанням батька, якщо усиновлювачем є жінка.

Аналіз наведеного дає підстави для двох висновків.

Перший — юридичний акт усиновлення змінює суб'єктний склад батьківських правовідносин — батьки усиновленої особи перестають бути суб'єктами батьківських прав та обов'язків, і, водночас, між усиновлювачем та усиновленим встановлюються правові зв'язки, які існують між батьками та дітьми.

Другий — суб'єктний склад може не змінюватися, а доповнюватися,

оскільки батьківські права та обов'язки щодо дитини виконуватимуться і батьками, і усиновлювачами.

На нашу думку, у разі усиновлення дитини право на аліменти, які на неї одержуються від батьків, має припинятись. Наведемо деякі аргументи.

Перше. Відповідно до ч. 1 ст. 179 СК України аліменти, одержані на дитину, є власністю того з батьків, на ім'я кого вони виплачуються, і мають використовуватися за цільовим призначенням. Тобто аліменти мають виключно цільове призначення. Однак відомо, що не існує механізму контролю за цільовим використанням аліментних коштів. Від батьків не вимагається наведення доказів щодо добросовісності здійснення цільових витрат в інтересах дитини.

Друге. Поза увагою законодавця залишилось питання про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно, як це передбачено ст. 190 СК України.

Третє. Взагалі слово «аліменти» (від лат. alimentum — харчі, утримання) означає кошти, надані у визначених законом випадках одними особами на утримання інших, які потребують матеріальної допомоги [1, с. 96]. Очевидно, що дитина потребує матеріальної допомоги в будь-якому разі і незалежно від того, чи надають їй цю допомогу батьки, усиновлювачі чи держава.

Однак, тимчасова допомога на утримання дитину з боку держави, передбачена ч. 8 ст. 181 СК України, отримана безпідставно, є підставою для відшкодування шкоди, завданої державі, а про безпідставність одержання аліментів на дитину одним із батьків навіть не йдеться.

Четверте. Залишається невизначеним питання про позбавлення усиновлювача батьківських прав відповідно до ст. 242 СК України. Порядок і підстави позбавлення усиновлювача, який був записаний матір'ю, батьком усиновленої ним дитини, батьківських прав, такі самі, як і у разі позбавлення кровних батьків батьківських прав. Однаковими є й наслідки позбавлення батьківських прав.

Таким чином, можливі ситуації, коли один з батьків одержує аліменти на дитину і від одного з батьків, і від усиновлювача.

Такого можна уникнути, переглянувши чинне законодавство в частині аліментування усиновлених дітей.

Обов'язок утримувати свою дитину припиняється з її усиовленням також за законодавством Казахстану (ч. 2 ст. 69 Закону Республіки Казахстан Про шлюб і сім'ю) [2].

За законодавством Франції обов'язок надавати аліменти зберігається у відносинах між усиовленим та його батьком і матір'ю. Однак бать-

ко і мати усиновленої зобов'язані надавати йому аліменти лише в тому випадку, коли він не може їх отримати від усиновителя (ст. 367 ЦК Франції) [3, с. 174].

Європейська конвенція про усиовлення дітей 1969 року, встановлює, що від часу встановлення прав та обов'язків усиовлених і усиовлювачів, втрачають силу подібні права та обов'язки, що існували до цього між усиовлюваним та його батьком, матір'ю чи іншою особою або установою.

Проте, законодавство може дозволити, щоб другий з подружжя усиовителя зберіг свої права і обов'язки у відношенні до усиовлюваного, якщо ця особа є його (її) законною, позашлюбною або прийомною дитиною.

Крім того, законодавство може зберігати за батьками обов'язки надавати матеріальну допомогу дитині, утримувати її, влаштувати в житті та забезпечити приданим, якщо усиовитель не виконує якийсь із цих обов'язків [4].

Статтею 26 Конвенції про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиовлення 1993 р. встановлено, що визнання усиовлення містить визнання припинення правових відношень між дитиною та її матір'ю та батьком, що раніше існували, якщо усиовлення має такі наслідки в Договірній Державі, в якій воно відбулося. У випадку, якщо усиовлення приводить до припинення правових відношень між дитиною і батьками, які раніше існували, дитина одержує в приймаючій Державі та в будь-якій іншій Договірній Державі, де визнається усиовлення, такі ж самі права, які виникають з усиовлення, яке відбулося в кожній такій Державі [5].

СК України не містить статті, яка б визначала всі підстави для припинення аліментних зобов'язань щодо дитини. Вивчення його тексту дає можливість виокремити лише окремі застереження щодо припинення аліментних зобов'язань, якими є: припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо) (ст. 190) і припинення права на утримання повнолітніх дочки, сина, які припинили навчання (ст. 199).

Логічно передбачити, що це не всі підстави, які припиняють аліментні правовідносини навіть без законодавчого їх закріплення. Наприклад, припинення аліментних зобов'язань, як зобов'язань які нерозривно пов'язані з особою платника і одержувача аліментів, відбувається у зв'язку зі смертю особи, яка одержує аліменти, а також особи, на яку покладено обов'язок щодо сплати аліментів.

Вважаємо, що СК України має містити таку підставу для припинення аліментних зобов'язань, як усиновлення дитини. Такої норми потребує судова практика.

Якщо один з батьків не позбавлений батьківських прав, запис про державну реєстрацію народження дитини та її походження зберігається.

Водночас, усиновлювач має право бути записаним матір'ю, батьком дитини і суд задовольняє таку заяву усиновлювача у рішенні про усиновлення, якщо це відповідає інтересам дитини (ст. 229 СК України).

Якщо один з батьків не позбавлений батьківських прав і записаний як батько дитини, а усиновлювач має бути записаний батьком дитини відповідно до рішення суду, виникає колізія і судове рішення не може бути виконане органом державної реєстрації актів цивільного стану.

Підсумовуючи, слід зробити такі висновки. Законодавчого закріплення потребує така підстава для припинення аліментних зобов'язань щодо дитини, як її усиновлення у разі прийняття судом рішення про запис усиновлювача як батька, матері дитини. Вважаємо за необхідне доповнити СК України окремою статтею, яка б визначала всі підстави припинення аліментних зобов'язань.

З огляду на законодавче закріплення права усиновлювача бути записаним матір'ю, батьком дитини, узгодження потребують положення законодавства про державну реєстрацію таких актів цивільного стану, як державна реєстрація народження дитини та походження дитини.

Л і т е р а т у р а

1. Чеберяк П. А. Аліменти // Юридична енциклопедія : в 6 т. — К., 1998. — Т. 1. — С. 96–97.
2. О браке и семье [Електронний ресурс] : Закон Республики Казахстан от 17 дек. 1998 г. № 321-І // Сайт Министерства юстиции Республики Казахстан. — Режим доступа: http://www.minjust.kz/ru/art/o_brake_i_semye.
3. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) / пер. с фр. В. Захватаев ; предисл.: А. Довгерт, В. Захватаев ; прил. 1–4 В. Захватаев ; отв. ред. А. Довгерт. — К. : Истина, 2006. — 1008 с.
4. Європейська конвенція про усиновлення дітей 1969 року 24 квітня 1967 р. (Страсбург) [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВРУ. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_676.
5. Про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення [Електронний ресурс] : Конвенція ООН від 29.05.1993 р. // Офіційний сайт ВРУ. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_365.